

האם ניתן לבטל חוזה הפצה או חוזה אחר ללא מועד תפוגה? / עו"ד דורון אפיק¹

מפיץ בישראל של מוצרים של חברה זרה קיבל מהחברה הודעה כי היא מבטלת את ההסכם עימו בעוד 3 חודשים. המפיץ הוא שיצר לחברה הזרה את השוק ונראה כי כעת מבקשת החברה הזרה להתחיל להפיץ המוצרים בעצמה. בהסכם בין הצדדים לא נרשם דבר לגבי תקופת ההסכם. האם במקרה כזה אכן לא ניתן להביא את ההסכם לסיומו?

בתי המשפט פסקו בעבר כי העובדה שלא צוין בהסכם מועד תפוגה אינה פוגמת בתוקפו של ההסכם. הפסיקה הניחה כי חוזה נעשה לתקופה מוגבלת, וכי צדדים שלא קבעו בהסכם מועד לסיומו, קיימת חזקה (ניתנת לסתירה) כי לא התכוונו כי הקשר ביניהם ימשך לעולמי עד. כך, בייחוד במקרים בהם דובר על חוזה המבוסס על קשר אישי (למשל חוזי סוכנות או הפצה, חוזי עבודה, חוזי שותפות וחוזי שכירות). במקרים אלה קבע בית המשפט כי החוזה ניתן לסיום בהודעה של צד אחד למשנהו שניתן זמן סביר מראש. מהו הזמן הסביר? כאן קיימים פסקי דין רבים העוסקים בשאלה ובסופו של דבר אורך התקופה של הודעה מוקדמת משתנה ממקרה למקרה על פי נסיבותיו המיוחדות.

במקרה אחד אשר נידון בפסיקה הייתה קיימת בהסכם הפצה תניה הקובעת כי לא קיימת זכות לבטל את ההסכם. במקרה אחר קבע ההסכם כי הזכות ניתנה לאחד הצדדים להאריך את ההסכם על פי שיקול דעתו. בשני המקרים קבע בית המשפט העליון כי ניתן לשלול אפשרות לבטל הסכם, אך המגבלה תחול רק במקרים בהם לא הייתה הפרה של ההסכם.

בתי המשפט חזרו על ההלכה כי חוזה הפצה ניתן לביטול, גם כאשר המפיץ בישראל הקים שוק מתחילתו וקבעו כי זכות ההפצה אינה זכות קניינית. כך, קיימת חשיבות גבוהה לניסוח נכון של הסכם הפצה אשר יאפשר לפחות תקופה ראשונית של עבודה אשר תחזיר את ההשקעה.

נציין, כי במקרה בו בוצעה עבודה ושכרה התבטא בתשלום שכר טרחה כאחוז ממשיכת דיבידנדים בחברה ללא מגבלת זמן קבע בית המשפט העליון כי היכולת לבטל הסכם לא חלה במקרה בו רכש צד אחד זכות קבועה בנכס או באינטרס של הזולת כמו חוזים המעניקים זיקת הנאה במקרקעין, חוזים לתשלום תמלוגים בגין זכות יוצרים או בעל עסק המוכר את עסקו תמורת התחייבות של הקונה לשלם למוכר בעתיד, לתקופה בלתי מוגבלת, שיעור מסוים מהכנסות העסק. כך, חוזה שינוסח באופן שהחזר ההשקעה הראשונית יהיה בדרך של אחוזים ללא מגבלת זמן אינו ניתן לביטול.

כפי שניתן להבין, ניסוח לא זהיר עלול לגרום לכך שההסכם, במקום שיחול ללא מגבלת זמן, יהיה ניתן לביטול בכל עת. מצד שני, יכול והצדדים דווקא התכוונו ליצור אפשרות ביטול אך דווקא אופן הניסוח יגביל אותה. כך, קיימת חשיבות רבה לאופן ניסוח ההסכם בין הצדדים, לרבות בכל הנוגע לתוקפו, ומומלץ להשתמש בשירותיו של עורך דין המתמחה בניסוח הסכמים מהסוג המדובר.

¹ עו"ד דורון אפיק הינו שותף בכיר במשרד אפיק ושות' (www.afiklaw.com), מוסמך כעורך דין בישראל ובניו-יורק ומתמחה בליווי חברות, עסקאות בינלאומיות ופיננסיות, לרבות עסקאות מיזוג ורכישה, ומימון ואף מרצה בתחום במסגרת התואר האקדמי במשפטים. עו"ד אפיק בוגר הכשרה של האיחוד האירופי ביישוב סכסוכים בינלאומיים מחוץ לכותלי בית המשפט (גישור ובוררות).